

Malý pohled na víceletá gymnázia

Víceletá gymnázia vznikla v okamžiku, kdy stát zjistil, že dosavadní školský systém nevyhovuje rozvoji hospodářství. Toto se odehrálo již za Marie Terezie v roce 1774, kdy byla vyhlášena zásadní reforma tehdejšího feudálního školství. Po mírné reorganizaci v roce 1869, kdy vznikají v historii poprvé osmiletá gymnázia (před tím dvouletá a tříletá) tato vydržela až do roku 1948 téměř beze změn. V roce 1918 se pouze rozdělila podle zaměření humanitního nebo přírodovědného na klasická (8 let), reálná (8 let), reformní reálná (8 let) a reálky (7 let).

Toto gymnaziální víceleté studium ruší až Nejedlého jednotná škola v letech 1945-48. V roce 1968 jsou opět obnovena, aby byla v zápětí normalizačním procesem po vpádu sovětských vojsk opět zrušena. Víceletá gymnázia byla opět, již podruhé, obnovena v roce 1990. **Rušily je tedy pouze nedemokratické režimy.** Dokonce byla zachována i za německé okupace 1939-45 za vlády Adolfa Hitlera nad téměř celou Evropou.

Dnešní demokratická vláda se tedy chystá ke stejnému kroku, jaký provedli její nedemokratičtí předchůdci. Reforma z roku 1948, která víceletá gymnázia zrušila poprvé po téměř dvousetletém trvání jim vytýkala téměř totéž co dnešní vláda po deseti letech existence. Obě vlády - komunistická (1948) i současná-sociálně demokratická (2000) - hovoří o nepřijatelnosti elity, přílišné výchově k individualismu, nebezpečí ranné seberealizace, nebezpečná diferenciaci, absence negativního příkladu, dostupnost stejného vzdělání všem, apod. Největším paradoxem však je, že všechno to, co kritizuje, právě potřebujeme. Tyto „elity“ jsou právě za 20-30 let těmi „tahouny“, kteří ženu společnost dopředu. Určitě těmito není šedivá, průměrná, nic neříkající vrstva, kde všichni jsou si vědomostmi rovni.

I komunistický režim brzy pochopil, že tyto „elity“ je nutno pěstovat, i když to nevykřikoval příliš hlasitě a nikdy je elitami nenazval. Potichu tedy začal realizovat na základních školách třídy studijní a pracovní, vybíraly se školy, na kterých byly zřizovány a vychovávány elity pod rouškou matematického, jazykového, sportovního, hudebního a jiných zaměření. Komunistický režim totiž nemohl z ideologických důvodů zavést „buržoazní“ víceletá gymnázia.

Je otázkou, zda dnešní tvůrci školského zákona a příznivci rušení víceletých gymnázií vůbec někdy na těchto školách učili. Nemohou přece nevidět zájem veřejnosti o tyto školy a jejich celkové výsledky, spokojenost rodičů i většiny studentů. Tvůrci nového školského zákona se pseudovědeckými úvahami chystají řešit problém, o kterém se ví již mnoho let. Není nic těžkého podle demografického vývoje zjistit s šestiletým předstihem, kolik žáků nastoupí do prvních tříd základních škol. Úbytek dětí v základních školách, poloprázdné budovy a neradostný pohled do budoucnosti **řešíme zrušením škol středních-víceletých gymnázií** s jejich dvousetletou tradicí. Jedná se zřejmě o problém finanční a vůbec ne vzdělávací. Zdá se, že tvůrcům myšlenky zrušení víceletých gymnázií vůbec nejde o vzdělávání, ale o ušetření peněz. Do prázdných tříd základních škol tedy posadíme velmi talentované, méně talentované děti, děti s vývojovými poruchami! Děti alespoň uvidí, jak to chodí v životě doopravdy – všichni pospolu. Talentovaní budou čtrnáct dní čekat, až látku pochopí méně talentovaní (někteří ji nepochopí nikdy). Hodní, co už pochopili napoprvé, si budou číst pod lavicí. Zlobiví, co pochopili rychleji, budou zlobit, dostávat poznámky a dvojky z chování. To už tady také bylo. A což teprve chudáci se specifickými vývojovými

poruchami - dyslektici, dysgrafici a podobně. Hlavně, že se sejdeme v jedné třídě a uvidíme, jak to v životě chodí.

Ať se někdo spíše zajímá efektivitou víceletého gymnaziálního vzdělávání. Možná by zjistil, že až o 40% jsou úspěšnější u maturit než jako jejich kolegové na čtyřletém cyklu. Že jsou úspěšnější v přijímacím řízení na vysoké školy, stejně jako je větší úspěšnost jejich absolvování. Zjistí se možná, že na víceletých gymnáziích je méně výchovných problémů, méně snížených stupňů z chování, méně vyloučených pro prospěch či nekázeň méně drogově závislých atd

Nikdy nelze pečovat o talenty, kteří jsou ve stejné třídě s netalentovanými. Ještě možná v rámci jedné školy dělené na třídy podle prospěchu. Ale to už tady taky bylo. Nejlépe se učitel postará o talenty, když je dá opět mezi talenty. Žebříček úspěšnosti se vytvoří i tam, téměř okamžitě, za pár týdnů. O negativní příklady tedy v takových třídách nepřijdou.

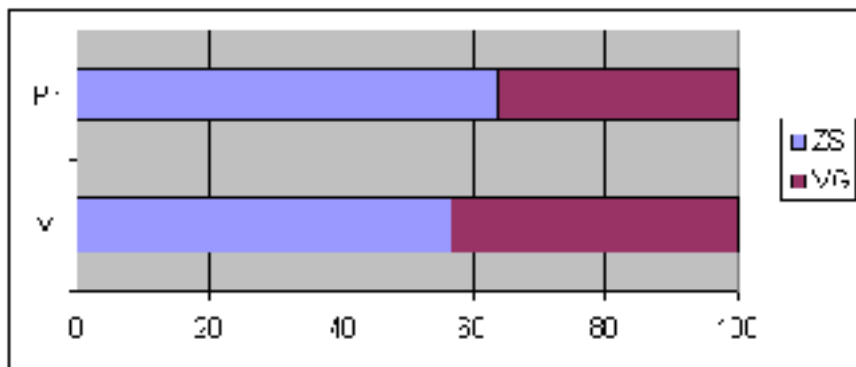
Ministerstvo argumentuje zejména tím, že pro zdravý vývoj společnosti je důležité, aby se všechny děti vzdělávaly až do patnácti let společně. Odchod nejlepších žáků hned po ukončení prvního stupně také neprospívá atmosféře na základních školách. Druhou stranu sporu tvoří především učitelé a rodiče žáků víceletých gymnázií. Ti tvrdí, že každá společnost potřebuje kvalitně připravenou elitu, která ji povede. Nadané děti nemají na základních školách dostatečný prostor k plnému rozvoji svých schopností. Ten jim poskytují až víceletá gymnázia.

. Výzkum matematického a přírodovědného vzdělání (TIMSS), který proběhl v 8. ročnících základních škol a odpovídajících ročnících víceletých gymnázií v roce 1999, umožňuje porovnání obou typů škol v mnoha různých aspektech.

Výsledky výzkumu přesvědčivě vyvracejí představu, že víceletá gymnázia pečují o nejnadanější část populace tak, jak to současné základní školy nemohou dokázat.

Ve všech diskusích o víceletých gymnáziích obě strany sporu automaticky předpokládají, že na těchto školách studují ti nejlepší, elita populačního ročníku. Ve výzkumu TIMSS žáci víceletých gymnázií skutečně dosáhli lepšího průměrného výsledku než žáci základních škol. Výsledky ale nejsou tak odlišné, aby ospravedlňovaly tvrzení, že na víceletých gymnáziích studují pouze výjimečně nadané děti. Podrobnější rozbor výsledků navíc ukazuje, že se překvapivě mnoho žáků základních škol svým vrstevníkům z gymnázií vyrovná, v některých oblastech je dokonce předčí.

Obrázek 1 ukazuje, z jakých škol pochází nejlepších 10% žáků podle výsledků TIMSS. V matematickém testu obsadili žáci základních škol více než polovinu míst mezi nejlepšími. V přírodovědném testu dokonce téměř dvě třetiny. Ve zkoumaném ročníku studovalo na víceletých gymnáziích zhruba 10% žáků, zdaleka ne všichni gymnazisté patří tedy k nejlepším.

Podle výsledků TIMSS se podprůměrní žáci na víceletých gymnáziích vyskytují minimálně, vyloženě slabí vůbec. Tato skutečnost vysvětluje lepší průměrné výsledky gymnazistů mnohem přesvědčivěji než jejich mimořádné nadání v rámci celého ročníku, které výzkum neprokázal.

Privilegované postavení víceletých gymnázií v našem systému povinného vzdělávání spočívá právě v tom, že na rozdíl od základních škol mají gymnázia právo odmítnout nebo vyloučit slabé a problémové žáky. Zdá se, že přijímací řízení na víceletá gymnázia v tomto směru funguje spolehlivě. Nedokáže ale vybrat ty nejlepší mezi dobrými. Zastánci víceletých gymnázií by měli umět přesvědčivě zdůvodnit potřebu škol bez slabých žáků. To je však podstatně obtížnější než ospravedlnit existenci škol pro velmi nadané děti, za které jsou víceletá gymnázia neprávem považována.

Obhájci víceletých gymnázií často tvrdí, že jsou zde používány jiné/lepší výukové metody, které nadaným dětem více umožní rozvíjet jejich schopnosti. Při konkretizaci těchto argumentů se však málokdy dozvíme, jaké jsou ty progresivní metody, které jsou na víceletých gymnáziích využívány. Srovnáme-li informace žáků a učitelů o výukových metodách používaných při hodinách matematiky, zjistíme, že se pro 8. ročník základních škol a odpovídající ročník víceletých gymnázií téměř vůbec neliší. Odpovědi žáků a učitelů jsou uvedeny v tabulce 3.

Tabulka 3

Četnost vybraných výukových metod v hodinách matematiky z pohledu žáků a učitelů

	vždy nebo velmi často		nikdy	
	ZŠ	VG	ZŠ	VG
<i>Výukové metody z pohledu žáků</i>				
žáci pracují na matematických projektech	7,9 %	6,4 %	60,7 %	59,2 %
žáci používají počítače	2,3 %	0,5 %	82,8 %	91,9 %
při řešení úloh používají žáci poznatky z každodenního života	47,4 %	44,5 %	15,8 %	13,2 %
žáci pracují ve dvojicích či v malých skupinách	8,8 %	6,4 %	61,4 %	64,3 %
celá třída společně diskutuje o vypracované úloze	41,7 %	43,9 %	19,8 %	17,0 %
učitel používá počítač k demonstraci	2,2 %	0,5 %	90,5 %	96,3 %
<i>Výukové metody z pohledu učitelů</i>				
žáci mají za úkol zdůvodnit svá tvrzení	93,6 %	100 %	-	-
žáci mají za úkol znázornit vztahy pomocí tabulek a grafů	20,8 %	26,2 %	9,5 %	10,4 %
žáci mají za úkol řešit úkoly, u kterých není na první pohled zřejmý způsob řešení	22,6 %	14,6 %	2,9 %	-

Při diskusích o rozdílech ve výuce se většinou se dozvídáme spíše to, že na základních školách učí neaprobovaní učitelé nebo že ve škole nepanuje patřičná kázeň. Z výzkumu

TIMSS jsme se dozvěděli, že na základních školách mají žáci opravdu poněkud horší podmínky, netýkají se však výukových metod, ale např. dostupnosti výpočetní techniky a četnosti negativních sociálních jevů. K této problematice se vrátíme v druhé části článku.

Hlavní příčinou, proč víceletá gymnázia posupně utlumit, je podle autorů Bílé knihy rapidně klesající úroveň základních škol, jež přicházejí velmi brzy o podstatnou část svých nadaných dětí a stávají se z nich pouze jakési odpadní jímky pro ty, kteří nebyli přírodou tolik obdařeni.

Nadané děti však tvrdí, že na základce nemají šanci vyniknout, jsou kolektivem stahovány dolů a za svoji výjimečnost bity a šikanovány. Běloknižníci naopak kontrují, že malí Einsteinové mají šanci úroveň třídy pozvednout, vytvořit soutěživé prostředí a dát ostatním motivaci.

Již odmala jsou zde děti vychovávány v přesvědčení, že ony jsou "talentované", tedy nadřazené nablblým vrstevníkům, nuceným absolvovat základní školu až do devátého stupně. Bohužel "talentem" se zde rozumí maximálně úzký okruh schopností abstraktně a matematicky myslet.

Již odmala jsou tyto děti izolovány od svých sociálně odlišných vrstevníků a deformovány představou, že jsou bůhvíjaká elita.

Zamyslete se, máte nějakého kamaráda, který pracuje jako zámečnick, instalatér, popelář. Pokud ano, odpovědi se příliš lišit nebudou: "Jo, chodili jsme spolu na základku." Pokud ne, jste nejspíše absolventem víceletého gymnázia.

Děti na víceletých gymnáziích se od nějakých desíti let pohybují pouze ve velmi omezené sociální skupině a ztrácejí kontakt s dětmi z jiných, slovy onoho absolventa možno říci nižších nebo slabších skupin. A to je podle mne celkem podstatný důvod, proč zrušit víceletá gymnázia. Ovšem samozřejmě za předpokladu, že se paralelně také přebuduje systém základních škol, zavedou se dvě úrovně předmětů, markantně se zlepší možnost navštěvovat předměty volitelné, učitelé změní svůj přístup.

"Stále jsem ale přesvědčen, že současný stav není správný. A budu při tvorbě nového školského zákona usilovat o to, aby se postavení víceletých gymnázií a druhého stupně základních škol - tedy šesté až deváté třídy - zrovnoprávnilo," říká Kotásek,

„První čtyři roky na těchto gymnáziích a druhý stupeň základní školy musí být stejně definovány - legislativně i pokud jde o náplň vzdělávání. Platy učitelů musí být rovnocenné, stejně tak vzdělání učitelů, kteří na nich učí. Dnes tomu tak není. Navrhuji jasně rozlišit v

osmiletém vzdělávacím programu dobu, kdy ještě žák splňuje požadavky základního vzdělávání a kdy vstupuje do vyššího.

Jsem skálopevně přesvědčen, že se při přijímání do nižšího **gymnázia** nemá provádět výběr. Rozhodnutí, kam má jedenáctileté dítě - tedy dítě v době povinné školní docházky - chodit, přináleží rodičům. Samozřejmě by rodiče měli být ovlivněni tím, co jim doporučí učitelé. Ale zcela jistě o tom nemá rozhodovat přijímací zkouška.

Podobný systém je v Německu.

Stejně tak třeba v Rakousku. V těchto zemích - na rozdíl od nás - nerozhoduje stát o tom, kdo bude přijat do **gymnázia**, kolik míst se bude otevírat. To je dáno poptávkou. Jestliže rodiče, kteří by měli znát své dítě, přihlednou k tomu, co si myslí učitel, a s vědomím toho, že na víceletém gymnáziu jsou větší nároky, se rozhodnou tam své dítě dát, nemá jim v tom být bráněno přijímací zkouškou

, až nebudou zkoušky v jedenácti letech, budeme moci mluvit o tom, že děti mají svobodnou volbu vzdělávací dráhy.

Co to znamená dnes? To, že vzdělání rodiče - protože na **víceletá gymnázia** chodí zejména děti vzdělaných rodičů - se rozhodnou tam své dítě dát. To je podle nich svobodná volba. Ale co ti odmítnutí? To je také svobodná volba? Ne, to je její porušení. Přičemž rozhodnutí dělá stát. Ředitel tím, že řekne: Neste přijat - ať už z jakýchkoli důvodů - to je vlastně stát, který perem ředitele říká: Tobě nedám právo jít na gymnázium.

je umění spolupráce - že dovedností potřebnou pro společnost 21. století je umění pohybovat se v různorodých skupinách.

V které jiné fázi života se člověk pohybuje v heterogenní skupině: S lidmi různého rasového původu, v prostředí, kde jsou lidé různých sociálních vrstev, s různým vzděláním i handicapem? Ve škole. Právě tam se člověk může naučit respektovat lidi primitivní, umět je ovlivnit, nenechat se jimi zmást, zaujmout pozici "Já proti mentalitě jiných". Škola je podle mě jediným místem, kde se tomu dá naučit.

O osudu víceletých gymnázií ovšem spolurozhodnou i jiné faktory. Mezi ty nejdůležitější bude určitě patřit zájem rodičů, který je dnes sice vysoký, nicméně v budoucnosti se může snížit.

Pokud se podaří ministerstvu školství sympatický krok k srovnání podmínek v oblasti povinného základního vzdělávání, může se touha rodičů po kvalitnějším vzdělání uspokojit už na základní škole. Procento rodičů, pro něž bude víceleté gymnázium jen snobskou záležitostí, zůstane stejné, nicméně „zbytek“ se možná nechá přesvědčit kvalitní nabídkou základní školy.

Pokud základky dostanou stejný normativ na žáka jako víceletá gymnázia (v některých případech je o 20 procent nižší) a vyšší hodinové dotace a pokud se kantorům dorovnájí platy do středoškolské úrovně, je reálné předpokládat, že klima podporující nadání dětí (volitelné předměty, cizí jazyky, neotrávení kantoři, naplněný rámcový vzdělávací program) dosáhne odpovídající kvality. Pak nebude důvod, aby jedenáctileté dítě dvakrát denně zdolávalo autobusem mnohakilometrové vzdálenosti za (objektivně) lepším vzděláním, jen proto, že na základce v jeho vesnici zůstali jen ti „hloupí“.

Víceleté gymnázium navzdory chystaným změnám pravděpodobně přežije rok 2010 – možná (konečně) jako ústav vychovávající elity této země (v tom dobrém slova smyslu).